

הי של ספיה

אוצרות הדף היומי

הרב יוסף חיים אוהב ציון

קיד.
"אמר רבי חייא בר אבא אמר
רבי יוחנן, כל תלמיד חכם
שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה"

האם תלמידי חכמים דרבם שבגדיהם נקיים

בספר **כתב אמת** (חלק ג' עמוד שמ"ו בהערה), כתב להקשות מכאן על דברי רש"י בעבודה זרה (טז: ד"ה פתיא אוכמא), שכתב שדרכן של תלמידי חכמים שמצטערין על לימוד תורה ואינם מכבסים בגדיהם, ומשמע מכאן לכאורה שאין קפידא אם הולכים בבגדים שאין נקיים. ונשאר בצריך עיון.

ויש ליישב על פי מה שכתב הגאון **רבי יצחק פלאגי** בספרו **אבות הראש** על אבות דרבי נתן (יא, ב), דאיתא התם דאם מנבל אדם עצמו על דברי תורה ואוכל תמרים וחרובים ולובש בגדים צואים ויושב ומשמר על פתח של חכמים, כל עובר ושב אומר שמא שוטה הוא זה, לסוף אתה מוצא כל התורה כולה עמו. עד כאן. וכתב בספר אבות הראש שאין להקשות על מה שכתוב הכא דלובש בגדים צואים מדברי הגמרא בשבת שכל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה, די ש לומר דהתם מיירי אחר שכבר למד ונעשה תלמיד חכם ויצא טבעו בעולם שהוא תלמיד חכם, והכא איירי בתחילת תלמודו שעדיין לא נודע בשם חכם כלל, וכמו שכתוב שם באבות דרבי נתן שכל עובר ושב אומר שוטה הוא זה. ואם כן לפי זה יש לומר נמי שאף רש"י בעבודה זרה מיירי בתחילת תלמודו שאכתי לא ניכר טבעו בעולם.

אלא דקצת קשה לבאר כך גם דברי רש"י בעבודה זרה, דמלשונו שכתב שדרכן של תלמידי חכמים הוא כך, משמע שמירי אף בתלמידי חכמים שיצא טבעו בעולם, ועוד דשם בגמרא הובא מאמר זה על רבי זירא ובוודאי שיצא טבעו בעולם. ועוד דברי מסכת דרך ארץ זוטא איתא שכן דרכן של **תלמידי חכמים** עניו ושפל וכו' **ומטנף כסותו** לפני רגלי תלמידי חכמים. (אך **בנחלת יעקב** שם כתב דבספר ראשית חכמה גרס **"ומתעטף כסותו לפני רגלי תלמידי חכמים"**.)

ובספר **יערת דבש** כתב ליישב, דבשבת מיירי בתלמיד חכם שיושב בין עמי הארץ, שכאשר רואים אדם הדור בלבושו מכבדים אותו, ועל כן צריך להקפיד על לבוש נקי מפני כבוד התורה, אך כשנמצא אצל רבותיו שאין הבגדים מעלה בעיניהם עליו אמרו שבגדיו יהיו צואים, דהיינו שמרוב שקידתו אין מקפיד לכבסם ולצחצחם. ובאמת שכן מבואר בגמרא בשבת שם, שכל

אמת שהמהרש"ל בספר **ים של שלמה** פרק קמא דקידושין כתב, שברבו מותר לומר רבי פלוני' (בהזכרת שמו), אבל באביו בכל ענין אסור להזכיר שמו לעולם, אלא 'אבי מורי'. עיין שם. אולם זה נסתר מכמה מקומות, כמו בפסחים (ק"ב). 'יוחאי אבא'. ובגיטין (יד:)'נאי אבא'. וכיוצא באלו. וראיתי באמת למרן **החיד"א** בשו"ת **יוסף אומץ** (ריש סימן פ"ז) שהקשה כן על מהרש"ל, ושאלו הבדל בין אם מזכיר שמו ואחר כך תאר אבא, ובין מקדים תאר אבא לשמו. עיין שם.

"ושוב ראיתי עוד להחיד"א בספר **מראית העין** (בליקוטים סוף סימן ט"ו), שהעיר כן על הקהלת יעקב הנ"ל, דלא קשיא מידי, כי אבא חלפתא הוי כמו אדוני משה, דשרי אפילו בפניו, והיא דקידושין לאו דוקא. עיין שם. ובחידושי **רבי עקיבא איגר** כאן גם כן הקשה, שאיך הזכירו בשמו אבא חלפתא, ובנו **הגר"ש** תירץ לו על פי דברי רש"י (סנהדרין ק.), שהקורא לרבו בשמו היינו בלא תאר רבי, הא אם מקדים תאר לפני שם העצם מוכח דשרי. עיין שם. ול"ז מדברי מהרש"ל. ועיין בשו"ת **תירוש ויצהר** (סימן ס"ט), ובמה שכתבתי בשו"ת **יביע אומר** חלק א' (חלק יורה דעה סימן י"ח אות ו' והלאה). ודו"ק".

**"דבי רבה גרדי קארי, כיון
דחזא דהוה קא מחרפי אמר להו
אתא אינרתא ממערבא" וכו'**

כיצד שיקר עליהם רבה

רבינו הרי"ח **הטוב** בשו"ת **רב פעלים** (חלק ג' חושן משפט סימן א') כתב: "ובזה הטעם יש ליישב בו עוד דבר אחד מה שכתוב בגמרא דשבת דף קט"ו 'דבי רבה גרדי קארי, כיון דחזא קא מחרפי אמר להו אתא אגרתא ממערבא משמיה דרבי יוחנן דאסור'. ופירש רש"י ז"ל 'אתא אגרתא - כי היכי דלקבלו מיניה', עיין שם דמצינו ששינה ודבר שקר חס ושלום. אך לפי

האיסור לצאת עם רבב על בגדו הוא משום שמשניא את עצמו בעיני הבריות וכמו שכתב רש"י שם: "שממאסין עצמן בעיני הבריות והבריות אומרים אוי להם ללומדי התורה שהם מאוסים ומגונים נמצא זה משניא את התורה". ואם כן כשנמצא אצל רבותיו אין חשש. ועיין עוד בספר **מנהג ישראל תורה** (חלק יורה דעה סימן רמ"ג אות ב') שעמד על מדוכה זו וכתב ליישב זאת בארוכה, עיין שם.

והמאירי ביאר מאמר זה בדרך אחרת: "ובכלל ענין זה שלא תמצא בו שום מדה מגונה שהמדות מושאלות בלשון בגדים כמו שידעת וחסרון מדה אחת בין שאר מדותיו הרי הוא ככתם בבגד וכמו שהכתמים רישומן ניכר בבגדים הדקים והנכבדים יותר מן הגסים כך מדה מגונה אצל החכם מגונה ביותר".

קמו.

**"אמר רבי יוסי מעשה
באבא חלפתא שהלך
אצל רבן גמליאל" וכו'**

איך קרא רבי יוסי

לאביו בשמו

פירש רש"י, אביו של רבי יוסי חלפתא שמו. וכן הוא בבבא קמא (ע.) ובפירוש רש"י שם. ומרן רבינו **עובדיה יוסף זי"ע** במאור ישראל כאן כתב: "וראיתי בספר **קהלת יעקב** אלגאזי (בקונטרס מענה לשון חלק ב' מערכת א' אות ק"ט) שהקשה, שאיך קרא רבי יוסי לאביו בשמו, והרי בקידושין (לא:): אמרו, 'חכם משנה שם אביו ושם רבו', פירש רש"י, 'כשדורש ברבים ובא לומר דבר הלכה בשם אביו או רבו, לוחש לתורגמן כך אמר אבי מורי או כך אמר רבי פלוני'. עד כאן. ואם כן קשה על רבי יוסי שקרא לאביו בשמו 'חלפתא', עיין שם.

"ולכאורה 'אבא חלפתא' הוא כמו 'אדוני משה', וכשמזכיר עמו תאר 'אבא' אין קפידא בזה. והן

טעם שכתבנו בהך דרב פפא, גם בזה יתיישב כן דלא הוציא שקר מפיו, אלא בודאי בא אגרתא בימיו של רבה או קודם, על איזה ענין משמיה דרבי יוחנן דאסור והוא כיון בלבבו על אותו דבר, כי הוא לא אמר בפירוש על ענין זה שהיו עושין ביום הכיפורים, ורק השומעין טועין להבין דבריו על ענין דיום הכיפורים". עד כאן.

ובשו"ת התעוררות תשובה (חלק א' סימן ל"ו) דן האם יש גנבת דעת כשמסדר את השעון שיראה על זמן מאוחר יותר, כדי שבני הבית לא יאחרו זמן קריאת שמע ותפילה. והשיב מהגמרא בשבת (קטו). שרבא ראה שמקדימין בקניבת הירק לפני מנחה, אמר אתא איגרתא ממערבא שאסור, "ונראה שמותר להטעות בזה. אך יתכן שכיון שראה שאין שומעין לו ביקש ממערבא שישלחו לו איגרת שאסור".

ולכאורה יש לפשוט ספק זה ממה שכתב המגן אברהם (סימן קנ"ו ס"ק ב') שאם שמע דין ונראה לו שהלכה כך, מותר לאמר בשם אדם גדול, כי היכי דליקבלי מינה. כמבואר בגמרא בעירובין (נא). ובפסחים (ק"ב). ועיין עוד שו"ת תורה לשמה (סימן שס"ד) בארוכה.

ק"ו:

"חייב אדם לבצוע על שתי ככרות"

האם גם בשעת הבציעה יש עניין שיהיו שתי הכיכרות בידו

הנה לשון מרן השולחן ערוך: "בוצע על שתי ככרות שאוחז שניהם בידו ובוצע התחונה". ולכאורה משמע שגם בשעת הבציעה אוחז שניהם בידו.

ומרן רבינו עובדיה יוסף ז"ע בחזון עובדיה (שבת חלק ב' עמוד ק"ע) כתב: "בשו"ת תפארת אדם בזכרונותיו (שלוניקי דף קע"ח עמוד א' אות ב' ס"ק ט'), שצריך לאחוז שתיהן בידו בשעת הבציעה כפשט הלשון בוצע על שני ככרות, וכן נקיט תרתי ובצע חדא, וכן כתב סמ"ג עשין ל"ב: 'שצריך לאחוז בשני הככרות בשעת בציעה, וסיים, 'ולא כמו שראיתי שמברכים על שנים ואחר כך מניחים האחד על השלחן ובוצעים את האחד לבדו'. ומה שכתב בבית יוסף בשם רב האי גאון אי מברך איניש אתרתי ובצע חדא שפיר דמי, אין כוונתו שאחר ברכה מניח את האחד מידו וכו', אלא לעולם הבציעה גם כן בשתיים, ורק בפועל בוצע האחד. עד כאן תורף דבריו.

"אולם בשולחן ערוך הגר"ז סעיף א' כתב, 'ורשאי להשמיט הככר השני מידו בשעת

הבציעה, ודי במה שאחז שניהם בשעת ברכת המוציא'. עד כאן לשונו. ואפשר שלמד כן ממה שכתב מהרי"ל בסדר ההגדה וזו לשונו: 'תפוס שלשת המצות בידו, העליונה לברכת המוציא, והשלישית לחם משנה, והפרוסה באמצע על שם לחם עוני, ויברך המוציא, ויניח השלישית להשמט מידו ואחר כך יברך על אכילת מצה' וכו'. וכן כתב השל"ה וכל האחרונים. ואם כן הוא הדין כאן שכל שבירך המוציא כששני הככרות בידו קיים לחם משנה, כפשט לשון רב האי גאון, ויוכל להניח הככר האחד על השלחן, ויבצע השני.

"וכן מוכח בפירוש רש"י שבת (ק"ז): וזו לשונו: 'לקטו, דמשמע אחיזה, אבל בבציעה לא בעינן משנה'. עיין שם. וכן ראיתי בשו"ת מעט מים (סימן ע') שדקדק מלשון מרן החב"ב בפסח מעובין (אות רע"ו), וספר יוסף אומץ יוזפא (סימן ק"ו וסימן תשס"ד) והשל"ה, שאין צריך לאחוז שני הככרות בשעת הבציעה, אלא די

לאחוז אותם עד סיום ברכת המוציא, ושכן נראה מדברי האליהו רבה (סוף סימן תפ"ב). "ושוב הביא מה שכתב הרב תפארת אדם הנ"ל, והעיר עליו שלא זכר מכל הנ"ל. עיין שם. ואף על פי שיש מקום ליישב דברי התפארת אדם, ולחלק בין הנושאים, מכל מקום נראה עיקר בזה כדברי הגר"ז. וכן ראיתי להרב זכרנו לחיים חלק ב' (מערכת המוציא), שהעיר על דברי התפארת אדם הנ"ל, שלא ראינו בשום פוסק שיאמר כן אלא משמעות הפוסקים היא שבשעת הבציעה ממש אין להקפיד שיהיו שתי הככרות בידו. עיין שם. וכן מבואר להקל בשו"ת ארץ צבי פרומר (סימן ע"ד). עיין שם. אך בכף החיים (ס"ק י"ב) כתב על פי דברי האר"י שיש לאחוז שניהם בשעת הבציעה, ושכן כתב בבן איש חי פרשת וירא. עיין שם. ועיין עוד בשו"ת דברי יציב (חלק אורח חיים ריש סימן קכ"ו). עיין שם. והמחמיר תבוא עליו ברכה".

"שנבל כמה הם זוכים" (ק"ז).

האם מעשר כספים הוא חיוב או מנהג טוב

כתב מרן רבינו עובדיה יוסף ז"ע בספרו מאור ישראל: "עיין הגהות יעב"ץ כאן, שמכאן מוכח שמעשר כספים אינו חובה כלל. והנה בתוספות תענית (ט). כתבו, דאיתא בספרי, 'עשר תעשר, אין לי אלא תבואה, פרקמטיא וכל שאר רווחים מנין, תלמוד לומר את כל תבואת זרעך'. וכן כתב בשו"ת התשב"ץ חלק א' (סימן קמ"ד) בשם מדרש תנחומא (פרשת ראה אות י"ח). ועיין ברמב"ם (הלכות מתנות עניים ז, ה). ובשולחן ערוך יורה דעה (רמט, א).

"אולם הבית חדש יורה דעה (סוף סימן של"א) כתב, שמעשר כספים אינו חיוב לא מן התורה ולא מדרבנן. וחתנו הט"ז (שם ס"ק ל"ב) תמה עליו, שהרי בשולחן ערוך מבואר שהוא חיוב גמור. עיין שם. וכן תמה על הב"ח בשו"ת שער אפרים (סימן פ"ד) מהספרי הנ"ל, שעל כל פנים יש אסמכתא מהמקרא למעשר כספים. וכן הגאון רבי דוד אופנהיים בשו"ת נשאל דוד (חלק יורה דעה סימן כ"ג) השיג על הב"ח ממה שכתבו התוספות תענית (שם) בשם הספרי הנ"ל. אולם בשו"ת שבות יעקב חלק ב' (סימן פ"ה) השיג על דברי גיסו הגר"ד אופנהיים הנ"ל, שיש לומר שמכיון שדברי הספרי לא הובאו בש"ס שלנו, וגדולי הפוסקים הראשונים השמיטו דברי הספרי, משמע שאין שום חיוב בזה מדינא ואפילו מדרבנן וכו', עיין שם. וכיוצא בזה כתב בשו"ת חות יאיר (סימן רכ"ד), עיין שם.

"ובאמת כי גם בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (ד"פ סימן ע"ד) כתב, שאין חובה למעשר כספים מן התורה, אלא מנהג. וכבר העיר בזה בתשובה מאהבה חלק א' (סימן פ"ז). וכן העלה במשנת חכמים (הלכות יסודי התורה דף י"ז עמוד א'). וכן כתב בשו"ת יהודה יעלה אסאד (חלק יורה דעה סימן של"ד). עיין שם. והגאון יעב"ץ בשו"ת שאילת יעב"ץ (סוף סימן א') הביא דברי הגאון מר אביו החכם צבי, שיישב גם כן דברי הב"ח על דרך הנ"ל. והחרה החזיק אחריו מר בריה דרבינא בשאלת יעב"ץ (סימן ג') וכתב, שהם הם הדברים המסורים מסיני. עיין שם. ובמקום אחר כתבנו עוד בזה. ואין כאן מקום להאריך". עד כאן דברי מרן במאור ישראל. והמקום אחר שכיוון אליו, הוא בספרו שו"ת יחווה דעת בחלק א' (סימן פ"ז) ובחלק ג' (סימן ע"ו). שם האריך בטוב טעם ודעת לבאר שמעשר כספים אינו אלא מנהג, עיין שם.